

**„felvet, mint az ár,
s mélybe húz,
mint az ólom...”** Mezey Katalin
Válogatott versei
Magyar Napló, Bp.,
2008.

Költőként a legismertebb, de több műfajban is kipróbálta tehetségét, és mindegyikben figyelemre méltót, jelentőset alkotott. A hat kötetnyi vers mellett írt regényt, kisregényeket, drámát, gyermek- és ifjúsági könyveket, ismert műfordító és fiatal pályakezdők istápolója. Évtizedek óta részt vesz az irodalmi élet szervezésében és irányításában.

Mezey Katalin a legendás Kilencek csoportjának tagjaként az *Elérhetetlen föld* (1969) című versantológiával indult. Legújabb verskötetét Vasy Géza – a csoport munkásságának legjobb ismerője – gazdag versanyagból válogatta, hű képet nyújtva vele a lírikus költői világról. Az ismert irodalomtörténész alapos értelmező és eligazító utószavában abba a változó történelmi-társadalmi valóságba helyezve értelmezte a verseket, amelyben keletkeztek, megkönnyítve azok megértését és átélését. Azáltal pedig, hogy keletkezésük időrendjében vette górcső alá a köteteket, mód nyílt rá, hogy e versvilág sokszínűségét, tematikai rétegződéseit, a gondolati és kifejezésbeli árnyalódás gazdagodását, valamint a népköltészet felől induló lírikus kifejezetten intellektuális költővé érésének a folyamatát is érzékeltesse. Ez utóbbi tény viszont arra kötelezi az olvasót, hogy szellemi erőfeszítéseket tegyen a művek elmélyült befogadására.

Mezey Katalin első önálló kötete (*Amíg a buszra várunk*) 1970-ben látott napvilágot. A második (*Anyagtanulmány*, 1978) megjelenéséig – a körülmények hatalma folytán – nyolc évet kellett várnia. A korabeli honi politikai berendezkedésnek ugyanis – mint minden totalitárius uralomnak – legfőbb célja, mindenél előbbre való érdeke a status quo fenntartása, meghosszabbítása volt. Ezért minden új hangot, ha mégoly kevésbé tért is el a regnáló hatalom kánonjaitól, gyanakvással fogadott, és potenciális ellenséget látott benne: „A hatalom asztalhoz ül, (...) Mindenkire komolyan néz, / mindenki ránevet. / Nincsenek nála fegyverek, / mégis, legyen eszed. // Ha ellentmondasz most neki, / arcán zavar fut át. (...) De másnál kész a bókolás. / Azt figyel, dicséri. / Elmegy. Nem ismer. Elfeled. / De utadat kiméri.” (*A hatalom asztalhoz ül*)

Mindazáltal példa nélkül való – állapítja meg az utószó írója –, hogy „egy önszerveződő írói csoport mindegyik tagja a szakmában maradjon, nevet, elismerést szerezzen, életművet építsen.”

Korszakos jelentőségűnek érezvén, Vasy Géza a múlt század elején Nagyváradon megjelent *A Holnap* antológia mellé helyezi az *Elérhetetlen földet*, és „a huszadik század legfontosabb pályakezdőket bemutató gyűjteményének” tekinti. Ami utólag igazolódni látszik a Kilencek nyitott életművében.

Mezey Katalin válogatott verseit olvasva olyasféle érzés tölt el, mint amilyen a kolozsvári gyökerű, európai rangú Árkossy István festőművész képei előtt is átjár. Érzem a szellem felszabadító erejét, ám miközben szivacsként szívom magamba a versekből felém áradó üzeneteket, enyhén borzol is valami. A festőművész – bevallottan, akartan – elidegenítő effektusokkal dolgozik, hogy „megzavarja” a nézőben ígéretesen csirázó elzsongító (szépség)-élményeket, mert – mint vallja – a mögöttünk hagyott s még inkább az új század igencsak a harmóniavesztéseknek, a globalizálódó idegenségnek, a se szeri, se száma disszonanciáknak a kora.

Mezey Katalinnál a költőnek a világhoz való viszonyulási módja az, amin olvasóként fel-felkapom a fejem. Közlebről azzal, ahogy esetenként „megkarcolja” a dolgok simának tetsző felületeit, arra kényszerít, hogy csöndben továbbgörgessem magamban magvas gondolatait.

Jelzett kölcsönviszonyban az ego hangsúlyos ugyan, de nem túldimenzionált. Benne éppoly fontosnak tűnik az, milyennek látja ő maga a világot, mint az, hogy mit vél a világ órloa. A viszonyulás ismerve az alkotóban munkáló moralitás. Értékelvű szemlélettel van dolgunk, hisz a művész nemcsak tudomásul vesz, beletörődik, elfogad, hanem szelektál, minősít – értékítéletet mond a létezőkről. Az én és a világ kölcsönviszonyában mindig a *humánium* a döntő kritérium: „(...) Háromszáz éve hányadik bolond vagy, / akit a hármasszeme megdobogtat? (...) Pedig utálok a mindenkori, ravasz / »Öfelsége Rebellis Társaságát«, / aki szélvédett hatalmi zugolyból / felelőtlen kellei bátorságát.(...)” (*Önarckép vályúval*)

Minden életmegnyilvánulásunk valamilyen struktúrában történik, zajlik. Tudva ezt, a költő figyelő tekintetét ernyedetlenül a távlatokon tartja. S miközben a teljességet keresi és az emberibbet áhítja, a van és a legyen, a létező és a kellő, a valóságos és az ideális kettős univerzumában ingázik oda-vissza. Ez minden igaz alkotó sorsa: „Október. / Egy éve már, / hogy nem siratlak. / A fel nem oldott fájdalomba / belekövültél. // Így hordozlak egészen. / Emlékezés nem mosta el a homlokod. / A jelen voltál, / feleszmélésem kezdete, / s az vagy bennem már / mindörökké. / Hiába változol.” (*Október*)

A meg nem valósult szabadság a maga objektivitásában természetesen nem létezik, de a történelmi szükségyszerűség jegyében álló idea a költőben csillapíthatatlanul továbbél és hat: „Ötvenhatban megperzselődünk, / hatvannyolcban bekormozódunk, / nyolcvannyolcban lángra gyulladtunk, / dereng a horizont alattunk. // Adja Isten, hogy örtűzképpen / lobogjunk a keleti égen. / Fényünk kitarson virradatig, / míg a szabadság megadatik.” (*Imádság*)

Sokszínű költői világ ez. A mindennapok örömei, gondjai-bajai, a kis életek apró-cseprő rezdülései, a história nagy horderejű eseményei, a baljós, tragikus végkifejletű történelmi konvulziók épp úgy részét képezik, mint az érzelmek színváltó világa, a reménynek, hitnek, az élet értelmének, a létezésnek (lét és nemlét) filozófiai mélységű kérdésfelvetései.

Közhely, hogy az ember egyszerre értelmi és érzelmi lény. Néha szentül hisszük, hogy az élet lényege az affektívben rejlik. Ilyenkor a sodró erejű érzelmek könnyűszerrel maguk alá gyúr(hat)nak minden egyebet.

Mezey Katalinnál is fontos szerepet játszott az érzelmi elem, főleg alkotói korszakának korai szakaszaiban: „Jaj, nékem, fordított Kőműves Kelemen, / palotám falait növelő szerelem, / vertvasú csákányom hiába emelem, / felszökken, felépül Dévavár ellenem. (...) // Bonthatom vágyaim köfehér falait, / űzhetem, hiába, építő hadait, / az ész most kicsi úr, kicsi úr, nem segít...” (*Fordított Kőműves Kelemen*)

A heves érzelmi kitörések azonban idegenek tőle. A szerelem próbája egészen szokatlan is lehet: „Kosár cseresznye közt / leld meg a szám nyomát / a harapásom is / a kásahegyben, / kezem nyomát, / erdő-alja levélen, / kazal hajam / szédülta fellegekben.” (*Ismerj rám*)

Dacára a szünet nélküli tusakodásoknak, harcoknak, a mai ember mintha kiszolgáltatottabb, kisémmizettebb volna, mint elődei. Tömérdek kudarcral a vállunkon, a bizakodást, a reményt lassacskán csak kikezdi a kétely. Rádöbbenünk: a világ nem váltható meg, az Ember sorsát lehetetlen jobbra fordítani. Ám mielőtt végképp abbahagynánk a csatározásokat, valahonnan előbukkan az ítélet-erejű felismerés: nem adhatod fel! *a gonosznak ellent kell állani*. Mert a sátáni fenéségek bűzös tenyészetéből váratlanul újabbak ütnek fel fejüket, a Rossz természetében rejlik, hogy sarjadékaiban minduntalan újratermelődik. Ezért még a *gyors mennybemenés*nél is fontosabb a lankadatlan küzdés. (*Ha Krisztus még egy esztendőtt megér*)

Mezey Katalin képzeletét gyakran ragadják meg az élet jelenségei, viszont a mégoly jelentéktelennek tűnő dolgokat is képes átfogó érvényű gondolati asszociációkba rendezni.

Ilyen megszokottnak tűnhet az anyaság fogalma és a család intézménye. De amit mai világunk nagyképpen lekicsinyel, leszól: az anyaság szentsége és a család intézménye mégiscsak a társadalom alappillérei. Ami Mezey Katalin ilyen tárgyú verseiben elsőként ragadja meg a figyelmet, az a sorok közül kisugárzó felelősségnek a gondolata. Mert nemcsak önmagunknak tartozunk felelősséggel; felelősséggel kell viseltetnünk azért a közösségért, amelyből vétettünk, s amelyhez tartozónak valljuk magunkat. Azért a közösségért, amely a fokozatosan elidegenedő „népek hazájá”-ban mégiscsak végső menedékünk. És a holnap magyar társadalmáért is mindenekelőtt mi vagyunk a felelősek. Vagy tesszük a köteleességünket a honnal, a nemzettel, egymással szemben és fennmaradunk, vagy az ostoba önzés lassan ölő mérge fog végezni velünk!

A gyermek számára az édesanya jelenti a legfőbb oltalmat. Mennyi szeretet, féltés árad a következő sorokból is: „(...) mit kéne tennem, / hogyha ez a hang, / az ég gyomrában korgó repülő, / földrengést jelentene, / tüzet, vizet / vagy bombazáport, (...) / Miközben a legjobb rejteket / s a túlélés esélyét számolom, / azon fogadkozom, / hogy nem halok meg, / mielőtt felnevelném őket, ...” (*Semmi több*).

Hogy sok a gond, a vesződség velük!? No igen, de az igazi boldogságot is jöttükkel, tőlük kapjuk. „(...) A párnán kúszik / fölfelé, / mint hegymászó / a hófehér havon, / átszellemülten, / már a csúcs előtt. / A paplan rég / lemaradt valahol. / Ráterítem. / Orrát a fehér / puhaságba dugja, / mosolyog. / Célhoz ért.” (*Három alvó*)

Az időleges és az örök, a lényegtelen és a jelentőségteljes összetartozásának és antinómiájának megkapó példája a költő édesanyjához való viszonyának felvillantása az élet legdrámaibb pillanatában. Anno, amikor apró gyermekként gyakorolta be magát az anya-szerepbe, a költő csupán játszadozott. A gyermeki játék következmények nélküli, nem hordozza magában a felelősség súlyát. Felnőttként viszont, íme, most élesben kell „eljátszania” ugyanazt a gondoskodó, gyöngéd, gondviselő szerepet a magatehetetlen, idős édesanya fájdalmait enyhítendő, életének utolsó – a transzcendenst előrevetítő – szakaszában. Megindító szerepcsere. „Játszunk anyámmal, / ő az én kisbabám, / bepisil, bekakil, / s én tisztába teszem, (...) // Játszunk anyámmal, / lassú, nagy folyam, / lassan folyó üveg / a délutánunk.” (*Játszunk anyámmal*)

A súlyos beteg édesapa rajza is belénk vésődik: „Érezte a halálát. Tágra nyílt szeméből / kétségbeesést olvastam: – Meghalok! / Zokogás robbant ki tüdejéből – / a tehetetlenség iszonyított. (...) //

Zokognom kellett volna a kinyíló, / végső, fekete szakadék felett.” (*Apám utoljára*)

A múlt évtizedek a valamikori élénk koloritokat fokról-fokra sötét tónusokkal telítik, terhelik. A látvány komorul. Bizonyos életkoron túl észrevétlenül mellénk szegődik, elhessenthetetlen konok árnyként követni kezd a hiábavalóság érzése. Az arccal mások felé forduló poéta egyre gyakrabban néz magába, feszülten töpreng, megválaszol(hatat)lan kérdések felett őrlődik: ki vagyok én, mi végre vagyok a világon? Ismét és újfent megsuhintja az elmúlás jeges szele: „A szél süvít. A kétségbeeséstől / fuldokolsz, föl kéne ugranod, (...) / Szédülve kelsz föl, reszkető kezeddél / tapogatód a szekrény-falakat, / lámpát se gyújtva, nehogy rád találjon / ami elől épp mentened magad. / Ó, lélek pestise, romlékonyságtudat. / Megleljük valaha az orvosságot?” (*Ez marad*)

A beindult folyamat leállíthatatlan. Kitörölhetetlenül belénk eszi magát a kétely: mi értelme van, van-e értelme az életnek? „(...) A lánc egyetlen láncszemének lenni, / a nincsből jöve, s oda visszatérőn, (...) // van-e kajánabb csapda a tudatnál? / van-e fájóbb a lét-nemlét sebénél, / melyet gyógyítani jobb gyógyszerre vágynál / az egyedül létező létezésnél? (...)” (*Credo*)

Kétségek elől menekülve a költő kopogtat a hit ajtaján. Biztonságot keres. Szólongatni kezdi a... Kit is?: „Higgyek a tudhatónál tudatlanabb jelekben? / vagy a folyvást szétfoszló tudományban? / önmagukat cáfoló tételekben? / Higgyek az anyagelvben vagy a misztikában?” (*Credo*) Hol a végső Ok, a nyugalmat hozó Bizonyosság!?... A határtalan magányba beleborzong porszemnyi lelkünk. Nem! Nem! Az ész itt kisfiú: „(...) Nem tudok mást, mint hogy nem tudom / a választ: mi, miként és mért vetett fel / a nemlét tengeréből” (*Credo*)

Bizonyosság helyett azonban a sorjázó kérdések újabb bizonytalanságok felé lendítik a kérdezőt. „(...) Élet, halál, elvész-e a határod / vagy félelmesebb szakadékká mélyül? / Kérdések kérdése, a véretem kívánod, / vagy rálelek a feleltre végül? (...) // Az, amit megsejteni mégis képes vagyok / felvet, mint az ár, s mélybe húz, mint az ólom.” (*Nappal és éjszaka*)

Megnyugvást, nyugalmat csak a kételyt nem ismerő feltétlen hit hozhat: „Boldog, // akinek nem rongyos a lelke, / de fényes, mint a nehéz selyem, / aki hiszi is, amit mondott, / akit nem zsarol a félelem. // (...) akinek a szemén kifénylik, / hogy süt benne az Isten napja, / akinek lelke nehéz selymét / magasságos szél lobogtatja.” (*Boldog*)

Aniszi Kálmán

Derús pusztulás

László Noémi:

Papírhajó

Ráció, Bp., 2009.

László Noémi ötödik verseskötete válogatás az elmúlt tizen-négy év verseiből. Bár a költő még csak a harmincas éveiben jár, ez a gyűjtemény mégis jól tapintható és izgalmas lelki, szellemi, formai vándorutat rajzol ki. A legkorábbi versek mintha meseversek volnának, amelyek egy szelíd, de mégis izzó, lüktető varázsvilág tablóit festik föl és dolgozzák ki zugait eleven, szinte hallható és tapintható képekben. Fantáziák, káprázatok, álmok határán kavarnak ezek a versek, még csupán sejtetik azokat a távlatokat, amelyeket majd a későbbiek járnak be igazán. Lelki rezdülések, hangulatok: egy-egy jelenet, epizód sziluettje feslik föl – híradások egy húsz körüli lány ocsúdásairól, találkozásairól szerelemmel, önmagával és a versírással magával. A korai Nonó valahol belép a versbe és valahol, ahol neki tetszik, kilép: elhagyja a kicsalogatott versfonalakat. Hol precíz műgonddal, hol lazább szerkesztéssel találkozunk, sok korai vers inkább magáról a létrehozásáról, a szavak igézetéről és versformák próbálgatásáról szól.

A következő ciklusig négy-öt évet ugrunk az élettörténetben és a *Befejezetlen múlt* versei már egy egészen más, izmosabb, megfoghatóbb, koncepciózusabb líra-csomaggal szolgálnak. Ezek a költemények sokkal több súlyt, anyagot, sőt, bölcsességet cipelnek. A költő mintha megérett, felnőtt volna a verseiben már eddig is felsejlő lényeglátó megfigyelésekhez. Ebben a ciklusban bontakozik ki igazán az a pimasz, autonóm és erős, mégis izigvérig női hang, amely igazán karakteressé teszi László Noémi költészetét. Ezekben a versekben egy olyan lírai én hangja szól, aki folyamatosan reflektál magára, az elmúlásra és a kellő öniróniával fordul az élet bökkenői, kudarcai felé. Azonban talán éppen precíz és kíméletlen lényeglátása miatt mégis „pimasz” könnyedséggel bánik a lelki a csapásokkal és a világ dolgaival általában. A leg súlyosabb létkérdések és a hétköznapiok legsúlytalanabb rutinja kéz a kézben jár ezekben a versekben: „Miközben nálad romba dőlt a díszlet, / az volt a gondom: kell-e liszt a babba. / Sütött a nap, a fellegekben éltem, / nem súgta semmi: most maradsz magadra.” (*Rövidzárlat*)

Ez a könnyedség sokszor közönybe fordul, azonban ez jótékony közöny, amely élni segít, begyógyítja a sebeket, leveszi a vállunkról annak a felelősségnek a kényszerét, hogy mindent kontrollálni, érteni, befolyásolni akarjunk. A nonói tanítás híradás arról, hogyan lehetünk otthonra a világ ránk nézve közömbös törvényszerűségeiben, és hogyan tanulunk rá lassacsán arra, hogy megbarátkozunk az érzelmek, a kapcsolatok